

РАДОВАН М. МАРИНКОВИЋ

**ЖИВОТОПИС РАКА ТАЈСИБА**  
(Недостају прве четири стране)

5.

Добрим у свему, а опет у писању слаб<sup>1</sup>.

Те јесени<sup>2</sup> мој отац даде мене у школу да одпочнем трећи разред, а он испроси снау за синовца неког Илију; и како се моја мајка разболи те јесени свадба буде одређена на врачеве, а моја мајка умре у очи врачаева око по ноћи, а уочи врачаева и јасам из Гуче дошао као на свадбу, а неће да ми кажу да ми је мајка болесна; сутра дан почеше долазити сватови, помислих да се у кући лежи мртва жена не окупата, а сватови се скупљају да после дуго комбинирају да ли да иду или да се врате кући својој но опет оста да отиду и тако би за девојку одоше сватови, а ми са нашим оцем код куће остадохмо; али сватови

## 6.

док бише код наше куће нити пуцаше нити по обичају аминаше но само искупишес се па одоше.

Кад би око пола дана дође пандур из Тијања<sup>3</sup> капетанов те каза мом оцу да моју мајку неупопа док власт среска не дође на гробље; пред саму ноћ мртвац би спремљен, и на гробље одосмо ови код куће готове вечеру за погреб, и вечеру сватовима да ми снаху за братучеда доведу. На гробљу таман се мртвац спусти на земљу, и рака се јошт копаше док стиже капетан Јовица Стојчевић са пандуром на гробље, на гробљу већ беше поп Јосо Протић<sup>4</sup>, и кмет те све троје нешто санћим прегледаше моју мајку, и закључише даје од природне смрти умрла.

## 7.

Вратимо се кући; то исто вече дођоше сватови и младожења, и млада Стака од Љубичића из Лопаша<sup>5</sup>.

Свадбасе после погребаш сврши, ја опет одок у школу тесам године чинимисе почео учити 3. разред основне школе, и свршим га; на другу јесен добок кући, и зимоваг код куће и на пролеће ме уврстише у пољски рад, и доцније се ваља на две на три године, подели мој првобратучед Илија са своја два брата Алексијем и Јанком изиђе од мог оца, и њих тројица одоше заједно, а мој отац оста са нас три своја сина, и мојим братучедом а његовим синовцем Петром, и ми у тој задрузи проживисмо врао мало, ваља 4. до 6. година а доцније се и он од нас подели.

## 8.

Но да приметим мој живот какав је био у добу оном од кад се подели Илија пок. па до Петрове деобе, а ево какав: ја сам остао као што реког са оцем и моја друга два брата, и Петром, али у кући нигди никог мушког ожењена, нити пак другог женског чељадета, но сам ја седам година музо краве, месијо лебац, прао кошуље, куввао јело једном речију штогод треба радијосам у кући као што би то радијо један меански добар момак, много сам пута плакао и молијо оца дасе он по други пут жени, или да ожени мог братучеда Петра, или да пађе какву служкињу, но заман мојесу молбе пропаладе, и тоје

## 9.

све тако ишло од 1856. до 1862 године. У том сам времену преживио горке дане и то веома горке, а нарочито од домаћег посла, и очина зла, јер мије отац сувише бијео за- паје тражио да ја све посвршавам послове као што би то свршавала једна жена, а да је опет сувише чисто, он немаћаше обичај дрва зими натерати да се љети бар са тим немучим, но смо ми и дрва носили и воду, и стоку напасали, једном речн све радили као да је у кући имало пет женскиња. У том сам времену ја учијо по двоје троје деце сваке године преко зиме, а то су мој братучед Петар мој брат Александра, пок. Вељко Благојевић, Нешо Терзић, Аксентије Чавкун, и остали, и том приликом сам од они из села наплаћивао по нешто за мој труд те купио једну памуклију и двоје назимади, и једну малу чантру начинио у којој сам носио, добивену по коју пару, о којој ћу нешто доцније казати шта ми је она учинила муке.

У години 860, 61. умре Павле Ерић из Бељине<sup>6</sup>, и његова жена Станија остане удова са једним малим дјететом, и две заове, Марицом и Аном, а та Павлова кућа била је близу имања нашег у Бељини, мој отац некако се с'пари са оном удовицом и тако у 1862 години он њу узме, и дете њено Ружицу, и заову Ану, а Марица се уда за Веса Павића из Придворице<sup>7</sup> мој отац том приликом купи и сво њено имање но с' тим да Ану и Ружицу

## 11.

пристојно удоми и да Ружици даде у масу четриест дуката да јој ради, до удаје и да мој отац одужи сав дуг Павла Ерића, разумесе да суд окружни ову куповину одобри; јер би имање отишло ниже, и деца умрлог не би имало имало издржавање, а камоли образовање масе. И тако с женидбом мог оца која је била 862<sup>8</sup> год. на госпођине покладе сврши и куповина Павловог имања у Бељини, а дотле смо имали само видачку Бапчу<sup>9</sup> и виноград старину нашу.

Од тог доба, т.ј. 862 год. ја се отресем домаћег посла у кући, но постанем пољски радник, те године би и она побуна тесе копаше шанчеви на „Ковиљу“, „Косовици“ и осталим местима, вођњаци родише добро, те године иде

## 12.

и мој отац на шанац и, би тамо 28. дана. А те године и мој братучед

Петар оделисе и нас тројица браће са оцем останемо у заједници, и Ана заова моје маће и њено дете Ружица.

Тако живећи прође 4—5 год. Богме и ја већ постадох момак од својих 15—16 година, а мој отац једнако кметује и са ондашњим полицајцима живи прилично, дан, по дан, ја почек већ и по коју књигу куповати и новине читати; отац ме водио са собом, а често и самог слао тесам ишао по чаршијама сам ради домаћи послова куповине, и продаје а више пута и суду сам ишао на извесне послове, већ

## 13.

већ почео по неку тужбу градити којеком за среску власт најпре а доцније и за суд окружни у свему томе мојмеје отац поправљао и учио јер је он доста посла имао код ондашњи судова па и на скупштинује ишао два три пута.

Мој је отац због деоба па ими са шњим са великом натегом живио, јер се два пут ублизу делио; са Илијом па доцније са пок. Петром и такоје све из дуга у дуг улазио, и нове дугове градио но као што реког поштосмо узели Ерића Башчу од онда ми почесмо по мало напредовати јер сваке године рабају шљиве по двеста триста

## 14.

товара, и мало по мало мој отац сведе на дуг прилично мали.

У години 866, лицем на ваведење мој отац умре. Боловаоје једно 10—15 дана. Кад је он умро осталоје у кеси његовој 3. дуката готова, и ја остадох кућни старешина од 20<sup>11</sup> год. и моја два брата Александром, и Сретеном; са нама оста и наша маћа Станија са шћери Ружицом, и заовом из првог дома Аном.

На погребу се стече доста свега, и погреб се сврши но тек доцније се одкри ком смо шта дужни и дуг изаће на деведесет дуката што нас отац остави дужни што са интересом изаће на 130 д.

## 15.

(Недостаје почетак ове странице)

на Богојављење сутра дан одок кући Ерића тесе обуког па одок учак из Чачка се вратим у сумрак, казашеми код казана даје неко од куће донио глас да ја идем одма кући, и ја зајиста уобразим зло,

па одма додем опет кући Ерића тесе свучем и оставим онде стојеће ствари, па побем кући, у Јелици<sup>12</sup> кад сам бијо код Младена Вукаре куће, потревих пок. Петра мог братучеда и он ми каза: даје мој брат Сретен умро јошт око заранака на богојављење. Петра отален спремих учачак за ствари, а ја одок кући, те мог брата какосе најбоље може сараним, а испремомсе...

16.

(На 16. страни недостаје почетак)

нам дуг у стотину тридесет и шест дуката, а оставијоје и имања доста; а нарочито у Бељини купљено Ерића имање, одакле се и оженијо, по други пут.

Ја сад остадок кутњи старешина, и почек се борити са много незгода: да одржим уреду пуну кућу женскиња доведена са стране, да се одужујем, да спремам себе за женидбу шта ми треба; да издржавам брата у војсци, да што од имања остали у Београду живећи Тајсића<sup>14</sup> купим којига сад почеше продавати, и најзад да се борим са полицијским властима, којеме

(Овде недостају странице)

21.

одма почеше терати а то поче први капетан Танасије Симић, са киме сам доцније добро живијо што ћу доцније споменути.

Дакле прво ми изађе за руком да савладам а то је односно куповине Тајсића имања првосам купијо са покојним Петром у заједници горње поље од Милошеве масе за 52. дуката доцније а лицем на ивањ дан 23. јуна отишаосам у Крагујевац па из Крагујевца на киселу воду у Аранђеловац те куписмо од Филипа Тајсића ја и Петар имање сво његово у Пухову нападахесе за 270. дуката, пасе онда вратисмо на траг, пред Петровдан на један дан двали; дакле скинуту једну бригу с' врата, а почеше ме моји пријатељи терати и принуђавати дасе и ја морам женити

22.

те године, и никако другче да не буде, а богами то сам и сам већ бијо почсо спремати.

По дугом штудирању одаклећу се и из ког дома женити, чисто сам бијо застао са мислима, у том дође и Јовањ дан 29. августа, те ја и Карић Филип<sup>14</sup> одосмо у Чачак на вапсар, и ја тек јавит више шале ради Филипу којеје Ракетића Николе из Бељине шћер да је он види.

После Филиповог штудирања, штоје учинијо тај дан, он ми јави даје он бегенисао девојку у кући у Ракетића и да је мишљења да је просимо.

Заустависмо се и зајиста 30 августа вече 869 год ми моју Савку испросисмо, и јасе са

## 23.

њом венчам у недељу 28. септембра 1869. године уз мурузну бербу. Пошто сам ја Савку довео моја маћа Станија која је јошт заједно са мном била каже да се уда, и никако другчије а Ана њена заова билаје већ одведена коју сам ја удао за Миленка Благојевића; моја се маћа Станија испроси за Саву Стевановића из Лиса<sup>15</sup>, пасе и одведе на окриље Светог Аранбела оне год а доцније одведе и дете своје Ружицу за собом.

Ја сад остадок само сам са мојом младом невестицом, наћем једно служче па мир Бог, а на скоро изаће и мој брат Александра из стајаће војске па онда нас двојица код куће тако прође та година 869та. и

## 24.

и 1870 та и ја познак гди мој брат већ тражи да се ожени.

Треба да обележим после моје женидбе, а и пре какосам са мојим домаћим рачунима бијо, те дасе зна коликосам кад бијо дужан и како сам одуживао као, и поново задуживао. Дакле ево како.

Ја сам као што сам казао наследијо очиног дуга по већу суму тај је дуг час смањиват, а час увећават с' времена на време како сам год по нешто куповао, на. пр. године 1869. бијосам дужан свега које коми то после женидбе стотину деведесет и шест дуката, поверијоци нису тачно бележени но у групи, — и, тако тај дуг уиће у 1870. годину сав, а у истој години већ смо нас

## 25.

обадва брата радили код куће и година роди добро.

Јула месеца 22. лицем на мирноснице у среду родиласе наша

Јулка<sup>16</sup> то ми је прво дете а крштена 16. тог Августа на пресвету исте год. 1870. тог истог времена, те јесени ја сам гледао за Александру девојку на неколико места, но не свршиг; по Божићу, — а у 871. год испросим за њега девојку у Горачићима<sup>17</sup> у Јована Зимоње шћер, и доведем је на задупнице, и месне покладе, те тако сад смо оба двојица нас били ожењени.

Мој брат Александра бијоје јошт у војсци научио да пространо живи јер сам му ја слао по више новаца; он поче и пре женидбе даме неслуша, и да произвољно ради, а потље женидбе то

## 26.

увелико одпоче, и тако се задужи без мог знања и одобрења Љубомиру Стојковићу у Чачку и Новици Габору у Негришору<sup>18</sup>, — и тако се одпоче између нас двојице неслога.

У помоћ тој неслоги те дасе пре дође до парчања имања и дуг је наш напредовао, мисмо већ у почетку нове године 1871-прве били дужни 227. дуката и то: управи фондова 50 д. и 24 гр. под. Филипу Карићу 46. дук. и 21 гр. Филипу Тајсићу 58 д. и 31 гр. Суду Тијањском<sup>19</sup> 7 д. извесном лицу женском 10 дук. Стевану Достанићу 3. д. и 40. Пауну Милошевићу 2 д. и 20 гр. Миљи девојци 1 д. ситнице којеком 3. д. 8 гр. чар. Савци мојој 8. дук. и 10 гр. чар маси Ружициној 26 д. и 41. гр: чар,<sup>20</sup> и тај дуг он је једна-

## 27.

ко расто, а као што казак он је бијо у почетку године, но после женидбе мог брата и даљег трошка дуг разумесе иђаше све живље, и то унапред.

Те 871 године заграбиваосам ливаду у долу а и крчијо, тадасам највише прошћа оцепијо за до, доћераосам две ипо хиљаде. Па те јесени бијосам слаб, и бијоје закцир у Карановцу<sup>21</sup> и ја бијак коморција II класе при болничарима.

Тако дође и 1. јануар у години 1872 год. и ондасам имао доста шибре и жита. Кад виђок начисто рачун бијасмо дужни 245 дуката махом оним поверијоцима и нешто новим, те тако се виђесмо да дуг живо напредује ами на место да

## 28.

га одужујемо ми га на ново градимо на једну страну ја а на другу

мој брат, ја по нужди кућни послова, а мој брат због бијеса, и несреће јер нијемусе ништа о главу обијало па да се мора задуживати, а тосуга махом наши непријатељи вукли, и нато учили.

Одавде настају све тежи дани за мени, и борба са властима у овој години почиње за мој живот сасвим нова епока прешаосам из мртвог дембелског живота у радну задругу; не да је мој живот дембелски физичког рада, јок јасам радијо сваки даћ иго најтеже радове но дембелски велим живот што се народни ствари тиче, и слобода, а ја сам и до ове године по нешто радијо више мање са полицијом боријосе; али главни послови

(Недостају странице све до 37.)

### 37.

Књигу Живот исуса Христа од Ернеста ренана<sup>22</sup>, и јошт неколико други књижица међу којима беше их и Светозара Марковића,<sup>23</sup> — од то доба почнем ја сам мислити осеби па и другом сваком грађанину. Почнем мислити о законима природним, о сиротињи зашто је сиротна, о господи зашто ли је толика плата, а тако рад лак. Па богме станем размишљати и шта је црква шта је то светиња, и зашто се то зове светињом; и.т.д. Одма се упознам са Спасоја Тајсића сином Светиславом којими поклони око двадесет књига међу којима беше и Србија, и Русија<sup>24</sup> у 4. свеске, а Јоксим ми беше дао историју нашу од Леопола Ранкса,<sup>25</sup> и тако ја почнем поред први мисли мислити и о држави нашој кад је опа настала, којој је

### 38.

израдијо оваку оваку сакату мустру владавине, а нарочито шта је највише користило да се ми отресемо турака и њиховог туторства; ово сам истраживао нарочито зато да упознам рад око тог ослобођења, — са уживањем плода од тог, а то је да ли је при том раду господ да највише изгинула, и платила главама, па и имањем кад највише она господари, и благује, — и тако сам се ја пустијо у то испитивање, — а според тог почео тражити и лист Исток<sup>26</sup> који онда добар беше, а и немаше другог, и већ сам увељико трчао и добављао књиге Светозара Марковића, које бијаку оног времена најстрожије забрањене; и у когаби укватили тога би полиција с' места уватила, и суду на осуду



## 39.

давала, — но што су год они више бранили, — тоје свет удупло више трчао да их нађе и прочита. (Иза ове реченице неко је оловком дописао: Што га стежеш јаче, то све више скаче! — прим. Р.М.М.)

По прочитању исти јасам набавио и књиге Драгише Станојевића<sup>27</sup> које је писао док је бијо на страни, Пелагића<sup>28</sup> рад и остало доцнијесам за овим тражио све листове којису излазили и који су штогод слободнији били; а целом мом томе прелому нисам се никад одвајао од народа но сам са сељацима орао копао у позајмицу косијо крчијо, једном речи делијосам срећу и несрећу са њима на раду, и вап овог.

У том времсну бијоје и неки Јелесије Марковић писар срески, па зло живи са капетаном Танасијем који и комисију доцније имадоше и Јелесије том комисијом изгуби

## 40.

у исто доба бијаку у највећем јеку хајдуци, Јевђић и Пантић у ту се свађу беше и хајдучки ствари умешало; у тој сам комисији бијо сведок и видијосам онда штаје удешена комисија да човеку не шкоди, и акоје крив.

Тако пређе 1872. год. и дође почетак 873 год. мој брат увелико прописе и поче трошити не могнемо више заједно узем изборли суд те нас подвоји и пресуду начини 10. марта 873 године на мене пређе сав дуг што смо били дужни 224. дуката тоје мој чист дуг по деоби штосам имао платити; а Александра мој брат изађе без дуга и ништа није имао плаћати, ноје добијо чисто свој део имања без дуга а мене су поверијоци махом они штосу и били но неки су измењени а неки и приновљени.

Од тог доба за мене наста још тежи живот имање се подвоји а ја јасам утолико узео више, што мије суд истуријо имање за дуг ког сам примијо па да ја дуг одужим. Тог љета помогли су ми сељаци најбоље јасам бијо кмет нисам имао волова, но само једну краву и четворо јунади, нисам могао ни по орати ни окопати но су ми то све сељаци извршили, а ево зашто: касам се поделијо јасам их понудијо да им дам оставку јер нисам могао више да кмет останем због неопштиње своје а они ми рекоше да ја останем кмет веле свећемоти

## 42.

ми поради и тако ја останем и даље кмет. Тог пролећа начиним један мљекар, и више ништа нисам купио ни градио.

**Н.З.** Друго моје дете женско родило се 24 новем 872 го. име му било + Милева па умрла 5. априла 873. године, у велики четвртак а Александра изашао из куће у априлу 19 дана у четвртак бијо је месец млад, те според горњи несрећа и та ме снађе што ми дете умре.

С' концем ове године ато је 26. октобра бијосам дужан начисто 207 дуката и 40 гр. чар и то махом истим лицима јер веће суме свесам давао интерез, а главно стајало, а нарочито Карићу он ми је

## 43.

и новим тражењем мојим подмиривао нови суми били поверијоци Влајко Миловацковић 10 дуката и, Мијаило Јевремовић 10 дуката, овосам платио Ружици кћери моје маће масу која је била код мог оца на руковању, и изашла од 12. дуката 46. дуката и 36 гр. чар. те сам ту масу одужио и нов дуг учинио ова година роди прилично и она ме мало подпоможе, на једној страни а са друге стране имао сам асну од писања и изборни судова јер сам често ишао па сам махом био на доста места председник, и шсар, или члан и писар, а чуваосам добро, почео сам у концу 873. године ватати моја два јунца у јарам

дакле такосе заврши и ова 873 г. и наста 874. га

У почетку 874. год секаосам јапију за кућу секоми Бировић Милован, и Милоје, па градио тог пролећа и нисам имао волова већином су ми довели ту јапију, и друго што за кућу треба Филип, Петрић и Павле Тајсић они имадијаку добре волове а служили су ме добро; кућу су ми градили неки Шареничани<sup>29</sup>, и Јанићије Тодоровић, тог пролећа, а између 28—29. марта лицем у расвит на велики петак, родијосе мој син Миласав<sup>30</sup> у 874 године и то беше кад вода започиње да плави. Тога лета малосам шта од жита и остале

## 45.

Љетине нашао што сам се цело лето бавио око мајстора, тогасам пролећа купио у Витора Благојевића подбрдом парче земље и то за три дуката гдисам одма засадио шљиве и доцније пушнице градио.

Још од пола љета почео се проносити глас да би ја могао бити добар посланик народни но само дасе изаберам владаје свака до тог времена имала свог посланика у Драгачеву; јер влада која буде да буде, њојзи су наши посланици служили.

Тоба пролећа водиласе парница између наше општине и општине вировске<sup>31</sup> око планине Крстаца,<sup>32</sup> и мисмо изгубили, но ја као заступник жалим се

46.

суду окруж. и изгубим ту парницу суд оснажи пресуду избор. суда, а ја одем те јесени те се лично жалим касацији у Београду, и том приликом тужим два писара у Драгачеву, Сава Исаковића и Љуба Марковића за њине неуредности, то је било лицем 9. октомбра 874. год а избори бијагу наређени 20 / октомбра т. год. ијасам из Београда дошао око 11 истог.

Чим сам дошао тужба тужба већ беше дошла на писаре у начелству Чачан. и мене зове Дуњић помоћник начелства па ме нападну заштосам ја прошао начелство па отишао у Београд; и још осу више речни грађи на мене, јасам се доста искрено понашао, и затражи те ја моју тужбу унеколико допуник и објасник.

Док су се сељаци преко љета зодоварали кога ће посланика, дотле су они радили да оборе многогодишњег посланика Димитрија Јеротијевића,<sup>33</sup> и самном га замене дотлеје и власт чинила своје: они су мене узели на одговор што сам ја путем штампе нанео увреду пону Величку Протићу; штосам продавао историју француског сељака;<sup>34</sup> што сам веле једну забрану као члан суда поцепео а нехтео да извршим, зато су ме све оптужили и штосам натерао неког сељака да туђи плац загради што у недељу дакле **четири** кривице што ме само узму на одговор па пусте кући а они само кријући трагају, и неке људе

48.

испитују па и њих с' места пусте кући; тако се то радило од пола љета па до јесени једнако. Но пред саму јесен нађесе у трнавском срезу<sup>35</sup> у мојој колиби којаје била без заклопа; једно буре винско од 60 ока празно, и једна мешина винска празна, што почеше звати мог брата на одговор одкуд је то у нашој заједничкој колиби па тек хоћеду и мене већ да зову, али се и изборни одређени дан примаче.

У Тијању беше капетан Таласије избор је вршен у Гучи,<sup>36</sup> ја будем узет за повереника, одосмо у Гучу рано, тог дана на првом гласању јасам имао 62. гласа, а остало на њих више кандидата, па тако дође и ужи избор између (мене)

## 49.

и попа Милете.<sup>38</sup> На ужем избору ја добих 111. гласова, а попек доби 43. гласа, — и тако ја остадох први пут посланик 20. октом. 874 године.

После мог избора први дан добих ја позив да идем у Чачак ито кратки позив, но ја бијак болестан а мог брата одазваше у Чачак и држашега 6 дана, после тог мог боловања праведног ја се придиго мало па одок у Нешовановиће<sup>39</sup> о Бурђицу на пиво; но тог истог дана дотрча Љубомир Марковић писар срески ондашњи к мени да види јесам ли болестан али ја бијак раније добио абер ито дотрча пок. Милош

(Недостаје крај стране)

## 50.

у кревет, а у тај пар и писар дотрча са пандурима пред кућу.

После мог разговора он оде бешесе прибавијо један дага бије ако ишкогод почне да прети, и то неки Благоје Караклаја мајстор из Шареника, — но то прође, у том времену дође они пет дана за које неможе никако посланик бити узет на одговор ни зашто, ја пошто то уватиг и ја изађог већ слободно у свет.

У Београд дођок 7 вече уочи Светог Аранђела моје славе, и од'јаша коња код „топа“ златног такосе зваше механа. На

(Недостаје крај стране)

## 51.

Љуба и ту лежак до 16. нов. и скупштина се распусти, ито падом Мариновића кабинета,<sup>39</sup> а наместо њега дође Чумић<sup>40</sup> те склопи министарство, — и одложи скупштину до 14. јануара 875. г. и ми одосмо кући.

Чим дођок кући поче ме власт опет терати дасам незаконо одредио земљу да се прода Павла Матовића, и дасам испеко туђу цибру; но тосе какому драго сврши, бар за неко време.

Јануара 14. ја одок на скупштину и бавиг се до 13. марта. У том времену паде и Чумића министарство, па добе помирљиво министарство чича Данилово,<sup>41</sup> и 13. Марта распустисе скупштину, па да нове изборе нареде, те нас одма из Београда

52.

отераше кућама. Па код куће се одпоче терање опозициони посланика.

Овдећу површно да напоменем нешто са скупштине, а тоје ово: на овој смо скупштини први пут, ја, Адам,<sup>42</sup> Милија,<sup>43</sup> и Катић,<sup>44</sup> поднели предлоге: да се смањи плата чиновништву, да се укине савет, да се укине начелство, да се укине жандармерија, и да се смање пензије, и тражили слободну штампу. И још неке предлоге односно официра, и чиновнички трошкова, и.т.д. и тим смо предлозима на вукали насе мржњу госпде у опште, а нарочито конзервативаца<sup>45</sup> којису онда владали, и са либералном странком<sup>46</sup> водили

53.

политички рат.

Полиција ме цело пролеће петља за увреду владаоца, за нека писма штосам писао Стеву Милићевићу, уреднику Ст. ослобођења,<sup>47</sup> и Мијаилу Цвијетићу учитељу у Београд, па ми та та писма украде Вељко Благојевић механич. и Јован Марковић пискадар и тако ме полиција разкмети 15. маја 875. год. па ме често зваше на одговор у Чачак, и најзад 16. Јуна после подне у 4. сахата затворишме у Чачку у хапсу начелства, те тако ја пробавиг у хапсу до 30. Јула, па ме дадоше суду, а судија дежурни Коста Павловић реши да се из притвора браним и суд ме на емство пусти 4 Августа, а 3. ћег Августа бијосам у Гучи изабрат за посланика.

54.

но 4. августа чим ме суд пусти, полицијаме оног сахата опет ухвати и суду даде но суд ме опет пусти а полицији писа да меје пустио. Но суд ме беше пустијо да се лечим ито по предлогу лекара Порубовића Јована.

У Тијање кад добок набок сав одбор у хапсу који је бијо бирачки; а ја док сам бијо у хапсу честосам пијевао ито заинат Дуњи-

ћа, но он, — Дуњић позове капетана Стева Ковача војеног лекара, и предложиму да ме прегледа и закључи дасам полудијо; но то Стево одбије.

Доксам ја вамо лежао, и Касацији жалбу дао, дотле се скупштина састала 15 августа у Крагујевцу, и Данилова

## 55.

(На почетку ове стране, у десном горњем углу пише:

— 18. августа 875. год. дођо учачак доктору и суду, но полиција ме уквати и даде суду, а суд полицији, и тако 19. 6 пута што ме слаше, суду, а суд полицији, но 20. опет рано операви ме суд полицији, а полицијаме пусти кући.)

владавина пала, министарство саставијо беше Стевча Михајилов;<sup>48</sup> а моја акта врати Касација<sup>49</sup> као недослеђена, и мене скупштина позва да ја идем у Крагујевац, те тако ја 14. септембра лицем на Крстовдан одог у Крагујевац на скупштину. И отале 4. дан скупштина се позва да иде у Београд.

Овди не треба проћи, а неказати зашто се Скупштина одсели из Крагујевца у Београд, но коликосе може знати ево зашто: тог љета беше одпочео устанак у Босни и Ерцеговини;<sup>50</sup> а у Србији се цело љето кришом спремали добровољци, и влада дала једну доста знатну суму новаца, и оружија на устанак, па услед тог књаз се бавијо махом у Београду ради споразума са извесним; тоје једно. Друго књаз беше испросијо девојку и хоће дасе жсни; пасе бави код куће ради својих послова. Но и опет би

## 56.

то могло како тако дасе ради, али пок. Аврам<sup>51</sup> начини предлог да скупштина реши, те да влада позове владоца на скупштину ако хоће да дође, иначе, — тај предлог подписа нас 7. другова (у коликосе сећам) но влада доста говори да вратимо га натраг, и даље непубликујемо, али ми непристасмо; најзад се тај предлог прочита, и у скупштини; но услед њега владалац се наљути, и Скупштину позва да дође у Београд, што, и би

У Београд стигосмо лабом и после два три дана одосмо у здање Капетан Мишино,<sup>52</sup> ту радисмо неки дан, но једног дана дотрча књаз брзо ускупштину и после малог бављења у кабинџ Министарској изабоше Министри Ристић,<sup>53</sup> Грујић,<sup>54</sup> и јошт неки, и казаше

дасу дали оставку, владаоц ће наименовати нову владу којаће са скупштином радити и они одоше, а потље њик на

57.

10 минута уљеже књаз сам у скупштину и запита исту има ли он у народу поверење, нашта му многи одговорише да има, а већина је ћутала као нема, најзад рече даће он што скорије поставити владу с' којом ће скупштина моћи радити; и после неки дан би постављен Љуба Каљевић,<sup>56</sup> за Министра председника, а и Министра полиције; а ову владу даје збацијо у интересу престола и народа.

Тога времена бисмо позвани сви народни посланици у двор, и пита нас сваког напосе: јесмо ли за рат, па рече велика већина да није за активан рат, а јесте за спреду војену; но кад ја гласах (а књаз нас је собом прозивао) књаз ме смијући се запита: а г. Тајисићу јесте ли ви за рат. Јаму рекох да нисам, но он даље рече: а јеси ли за спреду, а јаму рекох да јесам, но само та спрема дасе врши од уштеде, а не ново задуживање, а он се јошт боље насмија па рече: Е мој г. Тајисићу и ја знам

58.

да би најбоље било, за готов новац наоружатисе, али тога нема, но ја опет настави: нека Скупштина уважи моје, и другова ми предлога, паће бити. У тај пар већ примети му на лицу љутину, и он одма за мном прозва другог, а ја одо. Тосе питање изврши до краја, и нико не би против спреме, но сви за исту.

По свршеном том гласању неко запита, а то Јоца Бошковић<sup>55</sup> из Лознице, има ли ма какав савезник са нама но књаз каза да нема, па не што нема савезника но нам нико не одобрава активу у рату већ нам саветује свак да седимо мирни а нарочито Русија, и најзад каза да није сигуран ни за саму Црну Гору далиће она бити нам савезник; и тако се тај скуп, и то гласање сврши у двору са јошт неким ситницама.

Доцније, а тоје 5. октомбра ове 875. год. књаз се венча и зва целу скупштину

59.

у сватове са формалним позивима под подписом Ђенерала Заха,<sup>57</sup>

дворског маршала, (у оном је времену представљао истог, који формално јошт није бијо уведен), венчање се сврши, и седнице одпочеше.

Каљевића министарство дало је народу највише политичке слободе. Као, Закон општапи, Закон оличној безбедности, Закон о општинској Аутономији, и јошт неки, на том је највише рађено, а одржата је по нека и тајна седница односно рата, и гранични извештаја.

Скупштина се ова растану на одмор пред Дмитров дан, а и нови Закон за бирање кметова општим гласањем ступи у живот и наређено дасе по истом избори изврше 1. новем. оне 875. год. и ја тог дана бих изабрат за председника општине тијањске, а чланови Вићентије Дмитровић и Мијаило Јевремовић, и одма по избору одок у Крагујевац, а отале у

## 60.

Београд на Скупштину. Ту зиму проведок у Београду, и бих болестан веома лежак у госпоцкој улици број 10. на Зеленом венцу. У том ме стану посећивао често Т. Симић и његова жена бив. мој капетан, Васа Мацаревић, доктор Филип Тајисић, а понајвише Мијаило Цветић, онд. учитељ, и Јеврем Марковић<sup>58</sup> бив. народни посланик, јагодински, а брат покојног Светозара.

Скупштина се ова раста крајем месојећа, и на тој Скупштини би решено да се смањи плата саветницима, на хиљаду талира по том се ја разболим, а буџет се изнесе пред Скупштину, онда владина странка по ново добије мака, а нарочито видећи да многи чланова из опозиције нема, и ја као предлагач ту бијо нисам, — она се пусти у борби па са три гласа прође са буџетом онаким, т.ј. са

## 61.

подцуном платом саветника, и тако остану и даље у снази.

Некако уз велики пос због неког кикса падне Каљевића Министарство, и дође опет Ристић—Стевчино. Чим оно дође на владу одмасмо знали даје ту рат,<sup>59</sup> и зајистасе нисмо преварили, као ни по томе што јошт у Скупштини изабрат парламентни одбор, т.ј. одбор којиће водити контролу над набавкама ратним, а и на руковођењу рата, у свим ратним погледима.

Цело пролеће спремаљосе и решени принудни зајам у Србији почеше купити, кода на лепо добро, ко неда даће на зор. Такосе ло-



мило, превртало, окретало, спремало, па и жито општинско обијало, и ближе воденица, терало да се оама може мјети том се приликом и многа црква разноси храном, и спремом војеном напуни и тако у тој трзавици, и пролеће добе 1876: На пролеће се рано приметило даће бити Рата у збиљи, јер се све живо креташе да одговори својој улози; ратне спреме вршаку се у најбржем погледу, и трку, кад би почетак месеца Јуна почесе војска мобилисати и у пућивати на границу и тако до 18. 20. Јуна би сва војска на границама гдије којој место нешто на Дрини, нешто турском границом између нас и Босне, а највећи део на Делиграду под главном командом Черњејева<sup>60</sup> руског генерала на Дрини Ранко Алимпић,<sup>61</sup> а на Јавору где су наши, Ужичани, Ваљевци и Рудничани били ту је командант Главни Франзах<sup>62</sup> генерал књажев.

Би наређено да се пређе Граница, т.ј. да наступимо на турско земљиште, и 21. Јуна наша војска пређе и удари на Калипоље<sup>63</sup> и на Пазар но би страшно потучена, дочекаше је

(Недостају странице све до 71.)

## 71.

врзу око мене шпијуни, и полицијски чанколизии, сваку ноћ сам се надао да замркнем а да неосванем пасам према томе бијо и сувише обазрив и пазијо сам на свој рад и Говор; надаосам се даће ме Вучковић Драгомир командант штогод мучити или кињити но на моју срећу или на моју и његову, поступао је самном и сувише часно и уљудно, и шта више чак ме је и волијо звао ме на ручак и на вечеру, па и на вино, но је већма бијо пажљив и окретан што ме је више волијо и звао, тосам се ја више злу надао; јер сваког дана да људе туцијаше страхота божија и на неке соје вешаше и обешене бијаше онако онисе вијају а он их бије; неки Милан Пантелић из Дучаловића<sup>64</sup> беше сувише дугачак па дојита до земље те он под њим нареди

## 72.

те ископаше јаму да до земље не дојиће; а неке беше потрпао у Рашкој у један леден подрум. Елем све то чиниломе удупло пажљивијег дами се не освети преко целог његовог ласкања, — но то неучини.

Јошт једна епизода из овог живота: кад добосмо у Рашку око мене се скупи онај млађи и што слободније дише, — нараштаји који беше у разне канцеларије употребљен, па увече оћемо да заједно

вечерамо и дада шпарамо пошто ни један новаца немамо за претек па ни обичан живот, па ја донесем по више меса јер тога имам доста а они тајине па од механиције по мало што узмемо, и ми од нашег меса спремимо вечеру; па пошто почнемо јести ами узмемо најпре само једну оку вина а она динар

## 73.

није ниже, па још једну, најзад аја и трећу па шта буде, пасе почне певати па даље пити, па онда терасе тако до по ноћи. Елем да видимо Рачун; шта имаш видети што смо појели на вечери ревени по 30. пара највише грош, на друга, а вина на друга по 10,50 гроша, па онда трпи по десетину дана па опет; али штаћеш кад се мора досадити чамотиња и онај монотони живот.

Тусе најпре познадок са мојим доцније другом попа Глигоријем Петронијевићем, и то најпре добрим другом у Скупштини, а доцније најгачнијим одпадником народним штога историја народна може слободно уврстити у најгачније утњетаче народни права и слободе; и најзад од гњева народног што се хтео на њему

## 74.

излити он умоли свог гачног патрона Конзервативну протуву Гарашанина<sup>65</sup> и компанију те утече из Градца студеничког у Ужице, и то пошто шћедијаку сељаци неки да убију, но тоје бегство доцније извршија пошто му израдише његови патрони те горе и нурију доби. Ову 877 год. да завршим, али Ратовање од ове године прелази у идучу годину.

1878. Година. Нова ми година дође баш на „Галицама“, бијо сам стално у „Белом пољу“,<sup>66</sup> али бијак рано дошао Вучковићу тог дана би борба и то жива борба, — и завршише са нашим губитцима врао осетљивим; бијаше на галицама доста људи читава два батаљона и 4. топа на једном шанцу, ја ту бијак наши из „дежева“ и „соколовица“,<sup>67</sup> узмичу, ја повика Вучковићу да иду две чете да им осигурају оступање, јер гину

## 75.

наши пошто у неред у оступају но он не даде говорећи „вичите ура, ура, незнате како то чини војисци много“ и тако ми блејасмо до ноћи ту докони а људи изгибоше.

Доцијс дође и ваљевска нека војиска I Класа, а и неки Баталјон књегинин у ком бијаху сама нека деца, па пошто та деца озебоше оно прште куд ко.

У тај рат изађе и наша III Класа, са својим полицијским старшинама, ту дође и Пера Поповић капетан наш драгачевски изведе наше људе, беше код мене мој слуга Миљко Благојевић теми га капетан беше оставио код куће; а остало све изашло.

Пред сами пост велики дође и примирје и војискесе почеше враћати својим кућама са граница из Бугарске, а и са овога нашег краја одлазити поче једна по једна команда од II и III класе, а замењује их I класа

76

ваљевске бригаде, којој беше командант Александар — Шандра Николић; и тако и ја пустиг моју команду на дан 13. фебруара 1878 год и тог дана доби путну исправу и побо даље ка Чачку и мојој кући; исправу ми даде Г. Вучковић Капетан.

Кући добок и узек моје послове домаће радити. Потражи да ми се даде председништво у дужност као што сам га ја привремено и дао другом, но власт ми то не даде; ја се жалиг начелству, јер постајао је један Распис Г. Министра да се може свак упутити у команду, но, да се сваки по свом повратку уврсти на дужност у којој је и бијо, — и ја на основутог жалим се, но као што реког власт ме одби, и оста

77.

и даље мој заступник Сретен Милинковић. А у мом селу неки одборник.

Те године поново ја бих изабран за посланика народног и би Скупштина држећа у Нишу.

Но предходно би избор кметова те ја будем поново изабрат за председника општине Тијањске и то 12. октом. 878. г. у Тијању, а 15. новембра одо у Ниш на Скупштину.

**Н. 3.** 27. фебруара, а у понедијоник чисти родила се моја Живка; — тусам јесен први пут отишао у Ниш и божић на Скупштини провео. Беше онда Србија свега дужна око 32. милијона динара; али тоје све било срачунато.

Јасам бијо дужан свега и то под 23. Априлом ове 1878 год. стотину дуката и четири дин

## 78.

Година 1879 у месојебе дођо са Скупштине и тога љета би лично терања од Ристића, — у јесен одок опет на Скупштину у Ниш, ту први дана не беше дошао Ристић, но га заступаше Дим. Матић<sup>68</sup> министар просвете, и наша се странка извуче на 62 члана, нато покита Матић те јави Ристићу у Београд и Ристић одма дође ту и нашу странку тако сүзби даје одма врати на 45—48 чланова; — таје Скупштина имала доста важни ратни ствари те је решавала, онаје пуштена 3. фебруара после подне у Нишу ито 1880. године, — и тако у 1880. ту зађок на Скупштини.

1879-та прошлаје скоро у целом љету у борби са капетаном Валом Николом који бијаше дремња пијаница и нерадник, а међутим

## 79.

умедијаше да свијет дере добро, и имаше добре шпијуне, међу којима му се одликоваше Милован Алемпијевић пандур и неки Пројовић Спасоје практикант. Ове године под 20-тим Априлом дуговао сам у 1879 години 96. дуката целиг.

Година 1880. Ова година билаје страшна глад ока жита продаватаје по 60 пара чаршијски 2. гр. а на облигацију и по 1/2 динара два ипо гроша, — но година роди добро али се народ намучи глађу ито веома, касе општинске које имадоше готови новаца потрошише, а многе општине задужипесе у државној каси, — а многе које имадоше готов новац оне га извадише из штедијоница окружни и народу поделише да би свијет остао жив да од глади

## 80.

непомре, тог љета ја купиш виноград у Пауна Мићовића за 27. дуката; тога љета родише шљиве добро па и жир, — менисе роди дијете Рајика, ноћу између 5 и 6. новем. ито 1. сахат после по ноћи а између сриједе и четвртка. Те јесени 6. новембра купијосам ја срезку кућу за општину за 741. дин. ито после одма израдијо теје школа постала; овеје године у пролеће умро Јаков Јаћимовић и народ бијаше страшно гладан тега ја као кмет добро нараниг јер сам руководијо издавањем за душу њему пошто онда имаше му у кући зет само.

Овесам године дуговао 116 дуката цесарски, овесам године купијо у Видосаве Петрића казан без опреме и тега године

81.

опремијо први пут почео пећи код Александре; ове сам године куповао жито по 20. пара и нешто јесени а нешто пролећу купио око 70. товара, бијосам председник те имао плату а година иза глади родила и даде ми Лека Јаћимовић 30 дуката за 3. месеца у зајам те ја жито купио; ове 1.880 (Ранко после цифре хиљада често ставља тачку — прим. Р. М. М.) састала се Скупштина у Нишу, а дошла је као што рекох у завршетку прошле године, пасе распустила 3. фебруара 80 г. у Нишу а намењена је за 79 годину. Враћајући се из Ниша ту сам најпре видио да женскиње ради на кулуку државном путу близу Алексинца.

Те године сазива Ристић ванредну Скупштину у Крагујевац да одобри

82.

Конвенцију Жељезничку; и то у Крагујевцу, — на дан 11 Маја ове 80 г. и уговор Конвенцији<sup>69</sup> буде примљен 24. Маја ове 80. године у Крагујевцу, и тада бијаде Стевча Михајловић и Тодор Туцаковић у опозицији и они су били противу онаке Конвенције како је утврђена; Али она би примљена под председништвом злогласног Вуја Васића иначе „Мангу“ из Милаановца гласа за Конвенцију 122 а против 40. нас три уздржалисе од гласања.

Ове јесени оступи Ристића кабинет и дође на владу Пироћанац<sup>70</sup> и Гарашанин и то тачно 19. октомбра ове 1.880 године, па чим завладаше они дадоше један најслободнији Распис за изборе повереника, и времена оста махом полиција која је и била те тако за Рачун напред

83.

Пироћанчеви извршише Либерални Ристићеви чиновници изборе на дан 30. новембра ове године, и добоше све људи из опозиције којису Ристићу били у опозицији, а јошт се незнадијаше косу Радикали а ко Напредњаци, јер Гарашанин и Пироћанац бијаку радили све са радикалским правцима па се и незнадијаше које су који, већ су за

изборе згоднорно радили, и кандидовали посланике за извесна места, — и тако се ова Скупштина и несаста у овој години 80. већ у 81. првој први дани јануара, и би скуп у Здању „Црвеног крста“ у Београду.

Година 1.881. Као што реко, у јануару се саста Скупштина, што код црвеног крста, Клуб се држаше у Крстића Јоца механи на горњем спрату; ова Скупштина би доста задуго у Београду

## 84.

Она изради доста добри закона, као Закон о штампи, Закон о зборовима, Закон о школама, и јошт многи други закони; јасам јошт председник у општини нашој Старој Тијањској, у Драгачеву бијаше у првој четвртини године Милан Стевановић капетан па оде, а за њим дође Љуба Јевремовић са Рашке и прими дужност, ове године купи у Витора Благојевића њиву у горњем пољу и дадог му 31. дукат. Купи је баш на велики петак.

Овесам године бијо дужан свега стотину и двадесет дуката и 20 гроша и то са пролећа као што сам увек у практику обично у улажењу у нову годину видити Рачун.

Ова је година била прилична у свему што се тиче берифета и скупоће народни производа; ја

## 85.

сам једнако председник, јер сам и поново изабран на две године, јер као штосам најпре реко кућу срезку купијосам 6. нов. 1.880 год. па одма за целу ову 81. радијо на том да школу отворим од исте куће, и ове године оправим школу и покупим по три динара приреза на главу те и школа отворисе најпре добисмо учитеља Филипа Мијатовића из Придворице који неса стави годину већ оде тесе запопи; и тако мене и ове јесени бирају за председника на две године т.ј. од 1. нов. ове 81. до 1. нов. 83 г. Ту прву годину наша школа доби око 50 бака; а попу Младену дадосмо другу кућу код школе за квартир; у Драгачеву се већ бијаше осетило и да се приметити којису конзервативци, што ће се мало доцније

## 86.

назвати Напредњаци, и доста чуда починити у овој земљи, па ти

Људи већ почели противу мене бушкарати а и противу капетана Љуба.

1.882. године; Оваје година пуна значајни ствари за мене самог, а и значајног којечега за опште ствари и Радикалну странку<sup>71</sup> на посе; 3. јануара бијосам у Гучи на срезкој скупштини гди први пут дава јаван рачун народу срески старешина у Гучи, а тоје Љуба Јевремовић о разним прирезима школским и срезким; а тог дана увече и ја први пут понуди срезки збор са једном беседом дасе пишу који хоће у Радикалну партију, јер јошт 1881. године 8. јануара изашао је програм партије у партијском листу „Самоуправи“<sup>72</sup>

87.

а броју првом; а и Статути израђени и са програмом штампани у 81 години 15. новембра, и већ бијаху давали јаван рачун неки посланици у прошлој години као: Пашић<sup>73</sup> и Раша Милошевић.<sup>74</sup> Елем ја немадок пре ни у чланство понудити грађане, нити рачун јаван давати, те ту вече јавим Скупштини даћу ја држати говор партијски и тако ту вече упишем око 57. чланова, па увече будемо код Љуба капетана, и у то ме вече моли Љуба Матић да неби Матић службу изгубијо.

Отлен рано у јутру одок учачак а отале у Београд на Скупштину. На тој Скупштини опозиција поднесе кнезу засебну адресу на престону Беседу, а влада и њени верни поднесе на башка

88.

и од дана строгосе подели радикална странка са владином странком и дворском камарилом, — већ се владина странка беше прозвала „напредна странка“, и своје Статуте и програм у „Виделу“,<sup>75</sup> свом органу објавила; ми почесмо за себе скупштинасе држала редовно; но пред 22. фебруар на два три дана осећасе некака спрема порано, а нико незна штаје мишљелосе на какав долазак кога конзула или томе што равно, или какав испад кнеза Милана; но нико непогоди, већ 22 фебруара рано угледаше у ложама окићени конзули орденима а многи и напредњак бијаше своја одличија привесијо на прса као и Алекса председник; око девет часова Алекса<sup>76</sup> пре дневног реда устаде узе...<sup>77</sup>

(Остали листови недостају.)

... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...

... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...

... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...

... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...

... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...  
... в то время, когда ...





Сл. 1 Ранко Тајсић

Београд и Савантину. Ту саму доведем у  
Београд, и биде бољашах воошч, лежиш у  
Београдској цркви број 10. ии Земљом вежду.  
У том ми ситану посетовао нешто А. Шмит и  
некога Шан, див. кој. Шанитох, Васа Мана,  
ребит, докста Шмит Шанит, а по кој;  
нешто Манамо у нешто, ону. Шмит, и један  
Манабит див. кароши вошачиш, фотодуш,  
а један вошачиш (Ванитох).

Савантиниме сам расити Шанит Мана, и  
и пој Шанитини ди расити да се ешачи  
ишачи саветишачи, ии Шанит Шанит  
иа дошито се је раситиш, а дошито  
ишачи Шан Шанитини, ону Ванаши  
ишачи по ново дошито Шанит, а ону,  
ишачи Шанитини да ишачи Шанитини  
ишачишачишачи, и је Шан Шанитини,  
иу Шанитини, она се дошито у  
Шанитини да се Шанитини Шанитини  
се Шанитини Шанитини, и. ј. се



Сл. 3 Споменик Ранку Тајсићу у селу Пухову

### БЕЛЕШКА О РАНКУ ТАЈСИЋУ

Ранко Тајсић из села Пухова у Драгачеву једна је од најинтересантнијих појава у политичком животу Србије у другој половини XIX века.

Рођен је 1843. године у познатој породици Тајсићи у селу Пухову, које се, некад, звало и Тајсићи, по овој породици. (Види „Кнежевину Србију“ М. Б. Милићевића, 1876.).

Школовао се (три разреда основне школе) у Гучи, а практично је самоук. Један је од малобројних сељака тога доба који је рано почео да чита књиге и новине и да се бави политиком.

Када је Светозар Марковић почео издавати „Јавност“ 1873., Тајсић је не само читалац овог листа, већ и дописник из Драгачева.

За народног посланика изабран је, први пут, 1874. године и у скупштини је, са групом посланика која се окупљала око Адама Богосављевића, представљао опозицију. Може се са сигурношћу рећи да су Светозар Марковић и Адам Богосављевић извршили пресудан утицај на њега и формирање његових политичких гледишта.

Када је, 1881. године, формирана Радикална странка, Ранко Тајсић је један од оснивача, а његово Драгачево постало је изразито радикалски крај. Велики удео у таквој оријентацији Драгачеваца имао је сам Ранко. Иначе, у Радикалној странци његов је утицај био ве-

лик, што се види и из тога да је он, на великој радикалској скупштини, 1882. године, биран за једног од потпредседника.

У политичким борбама, које су биле посебно интензивне седамдесетих, осамдесетих и деведесетих година XIX века, Драгачево је, по правилу, увек било на страни радикала, а Тајсић је постао прави народни трибун. У скупштини је био један од најватренијих говорника и закљети противник династије Обреновића. Чини се да га је стари социјалиста Триша Кацлеровић најбоље окарактерисао називајући га „Танаско Рајић на политичком топу“.

Иако је Драгачево за време тимочке буне, 1883. године, остало по страни, Тајсић није избегао хапшење...

Био је 1888. године члан Уставотворног одбора. Али, када је нацрт Устава требало потписати, одбио је. Није хтео да га потпише „од корица до корица“. Ево како потписивање тог документа описује његов партијски друг Раша Милошевић:

„Сутрадан 10. децембра било је потписивање нацрта Устава. Столу, на коме су потписивали чланови Уставотворног одбора усвојени нацрт Устава, пришли су и Ранко Тајсић и Димитрије Катић, први из Драгачева, а други из Ресаве. Димитрије Катић изјави да не може потписати нацрт Устава без стављања извесних примедба. Ова изјава Катићева дала је повода Краљу Милану, да, не чекајући да чује те Катићеве примедбе, нити паке изјаву Ранка Тајсића, отпочне бесомучно нападати обојицу. Његово је праскање било страховито, све је занемело од чуда; Катић стоји хладан, и непомичан као стена и слуша нападаје Краља Милана, а Ранко Тајсић стоји поред стола, ухватио шиљак своје астраханске шубаре, коју је метнуо на сто, па је обрће као дете чигру. По свршетку краљеве гдње, Катић изјави да ће потписати нацрт Устава, али му краљ то забрани. Ранко, пак, узе за врх своју шубару и оде. Сви су чланови били запањени овом сценом“. (Раша Милошевић: „Тимочка buna 1883.“, Београд, 1923.)

Политички зенит Тајсић је доживео после одласка краља Милана с престола, када је био председник законодавног и финансијског одбора у скупштини. У то време, он се, чак, одваја и од својих политичких пријатеља и сабораца, остајући, до краја, доследан својим политичким ставовима.

Када је 1892. године, Радикална странка напустила владу и дошло до избора, Тајсић се посебно ангажовао на страни противника либерала. Драгачево је било уз њега, па су у већини општина, у овом крају, поново победили радикали. Дошло је до веома затегну-

те ситуације чија је круна била позната горачићка буна, 1893. године, када је, бранећи своју општину, погинуло 18 сељака из Горачића, Губереваца и Живице.

Већ идуће године Тајсић је ухапшен, наводно због завереничког рада против последњег Обреновића. У Чебинчевој афери осуђен је на пет година заточења у београдског тврђави, али га је, убрзо, амнестирао влада Стојана Новаковића.

Непрекидна и беспштедна борба против тираније Обреновића и заточење нарушили су му здравље. Вратио се кући, у Пухово.

Али, то није био крај прогона. Већ 1896. године поново га хапсе, наводно као саучесника и идејног вођу убиства учитеља Бацковића, кога је убио хајдук Милан Бркић. Тајсић је 1897. године ослобођен. Али, када, опет, почиње да расте утицај екс-краља Милана у Србији, његов положај постаје крајње тежак. Ревизијом процеса оптуженима за убиство учитеља Бацковића, суд „налази“ да је Тајсић крив, па га осуђује на 20 година робије. Он није сачекао извршење судске одлуке, већ је емигрирао у Црну Гору.

О појединостима његовог боравка код књаза Николе, не зна се много. Зна се, једино, да су га Црногорци, а и сам књаз Никола, посебно ценили. Тајсић је у Црној Гори основао један од пунктова за борбу против Обреновића, који су, баш тада, били у сукобу са књазом Николом.

Обреновићи су гледали, на сваки начин, да му се освете. Приписали су му саучесништво и у покушају убиства краља Милана у такозваном „Ивањданском атентату“, 1899. године, па га је, са атентатором Кнежевићем, преки суд у одсуству, осудио на смрт. Амнестиран је у току припрема краља Александра Обреновића за жењидбу са Драгом Машин.

Вратио се у земљу. Али, три деценије континуиране борбе са краљем Миланом, бирократијом и полицијом нарушиле су његово здравље. По причању очевидаца, био је права руина када се, 1901. године, вратио у Србију. Нервно је оболео и сви покушаји лекара да му врате здравље били су неуспешни.

Умро је 2. јуна 1903. године. Сахрањен је на гробљу у родном Пухову. Родбина му је подигла споменик, а каменорезац је на споменик уклесало песницу која симболише Тајсићеву борбеност и непоколебљивост. Јер, ту своју песницу он је знао, и умео, да покаже онда када други нису смели.

## ОБЈАШЊЕЊА

1. ЖИВОТОПИС РАНКА ТАЈСИЋА (назив је мој — прим. Р. М. М.) пронашао сам 1971. године у архиви Милоша Тајсића, службеника из Пухова, који је један од бројних Ранкових потокама (од Ранковог сина Милије).

Није се знало да овај рукопис постоји.

Није познато када је рукопис писан. Међутим, сасвим је реална претпоставка да је настао пре 1888. године када је Тајсић писао и свој Дневник, који је објављен 1970. године у издању Историјског архива у Чачку (ДНЕВНИК РАНКА ТАЈСИЋА, приредио Драгоје Тодоровић). Исто тако, претпоставља се да су поменути Дневник и Животопис делови једне целине, па је до раздвајања дошло онда када су се Ранкови потомци делили. Са осталим имањем делили су и његове књиге и рукописе.

У рукопису, поред прве четири, недостају и неке друге странице. Да би се схватила, ипак, целина, ми Животопис објављујемо са Тајсићевом нумерацијом страница.

Иначе, у самом рукопису, нисмо вршили никакве интервенције, ни у језику, ни у правопису, изузев знака који показује да се ради о ћесарским дукатима. (Тај знак Ранко Тајсић увек употребљава кад говори о ћесарским дукатима. Ми смо оставили једноставније: дукат). Верујемо да ће такав рукопис бити интересантнији, јер показује и Ранково осећање језика, па и његову писменост, што није од малог значаја за проучавање његове личности.

2. Вероватно се ради о 1855. години. Ипак, овај податак треба само условно сматрати тачним, јер Тајсић није, бар у Животопису, који је, вероватно, касно писан, најпоузданији у датумима.

3. Тијање је село у Драгачеву, суседно село Тајсићевог Пухова.

4. Јосо (Јосиф) Протић је био свештеник из Негришора, са парохијом у Тијању, син ратника, сликара и свештеника Јанка Михаиловића — Молера.

5. Лопаш је село у Драгачеву, од Пухова удаљено десетак километара; сада у саставу општине Ужичка Пожега.

6. Бељина је село крај Чачка, према Овчар Бањи.

7. Придворица је село у близини Чачка.

8. Тајсић најчешће године пише скраћено, без цифре хиљада. Али то скраћивање обавезно обележава титлом.

9. Видачка башча је старо Тајсића имање у Бељини.

10. Ковиље и Косовица су места у Старом Влаху. Тајсић ова имена ставља под наводнике, јер се ради о шанчевима који су носили имена места.

11. Још један доказ да је Тајсић непоуздан у датумима. Јер, он је рођен 1843. године, а каже да је имао 20 година када му је отац умро 1866.

12. Јелица је планина на северној граници Драгачева. (Драгачево је крај у западној Србији, јужно од Чачка и планине Јелице. Сада се његов већи део налази у саставу општине Лучани, а мањи делови у саставу општина Чачак, Краљево, Ивањица, Ариље и Ужичка Пожега).

13. Један део Тајсића се још у прошлом веку одселио у Шумадију и Београд.

14. Филип Карић, из Крстаца, је даљи Ранков сродник и партијски пријатељ.

15. Лис је село у суседству Пухова.

16. Јулка Тајсић је била супруга Андрије Протића, народног посланика. Њену трагичну смрт Ранко је описао у свом Дневнику.

17. Горачићи су село у Драгачеву, на јужним падинама планине Јелице. Од Пухова удаљено петнаестак километара.

18. Негришори су село у суседству Пухова.

19. Тијање је у време које описује Ранко Тајсић било среско место.

20. Тајсић углавном скраћује реч „грош“.

21. Карановац — данашње Краљево.

22. Ернест Ренан: „ЖИВОТ ИСУСА ХРИСТА“.

23. Светозар Марковић (1846—1875), политичар и књижевник, сматра се оснивачем социјалистичког покрета у Србији и првим теоретичарем реализма у српској литератури. Главно дело: „Србија на истоку“.
24. Нил Попов: „СРБИЈА И РУСИЈА“.
25. Леополд Ранке: „СРПСКА РЕВОЛУЦИЈА“.
26. „Исток“ је „лист за материјалне интересе и политику“; излазио 1871—81. Прве године излазио у Вршцу, а од 1872. у Београду. Уређивао га Аксентије Мијатовић; изражавао гледишта Либералне странке и био под политичким утицајем Јована Ристића. Поред политичког, имао и добро уређен литерарни део. Доносио одабране преводе из науке и књижевности.
27. Драгиша Станојевић (1844—1918), писац, публициста и политичар; немирна и борбена природа, по политичком убеђењу социјалиста; гоњен и прогањан. У литератури познати су његови преводи Дантеове „Божанствене комедије“, Тасовог „Ослобођења Јерусалима“ и Ариостовог „Бесног Роланда“.
28. Васа Пелагић (1833—1899), представник утопијског социјализма код Срба у другој половини XIX века. Аутор „Умовања здравог разума“ и других списа. Књигама, брошурама и чланцима утицао на радничке и сељачке масе. До Димитрија Туцовића био једини раднички трибун, а пером и делом је много учинио, и поред прогона, да идеје социјализма никад не изгуби код српског народа. Био пријатељ са неким Драгачевцима, посебно са Јевремом Обренићем — Диогеном из Котраже.
29. Шареник је село у Старом Влаху.
30. Милисав Тајсић (1874—1949), син Ранка Тајсића, народни посланик од 1905. до 1907. године, када је поднео оставку на посланички мандат, пошто се није сложио са посланицима око апанаже за принца Ђорђа Карађорђевића. Биран за посланика у Уставотворној скупштини 1920. године.
31. Вирово је село у Драгачеву, од Пухова удаљено десетак километара. Сада у саставу општине Ариље.
32. Крстац — село и планина у Драгачеву, од Пухова удаљени око четири километра.
33. Димитрије Јеротијевић, из Атенице (код Чачка), био је, пре Ранка Тајсића, режими посланик. О његовој животи и раду има мало података.
34. У списку књига, које је имао, Тајсић напомиње да се ради о „Историји француског сеља“ од Пера Тодоровића.
35. Трнавски срез је обухватао села на северним падинама планине Јелице.
36. Гуча је варошица у Драгачеву, од Пухова удаљена десетак километара.
37. Поп Милета Јовановић је био свештеник у Котражи.
38. Нешовановићи су велика фамилија у Пухову.
39. Јован Мариновић је био саветник кнеза Михаила, дипломата и председник владе 1873. године. После Берлинског конгреса 1878. године, посланик у Паризу.
40. Аћим Чумић (1836—1901), политичар, професор казненог права на Великој школи, познат правник и беседник. Био председник владе 1874—75. године. Осуђен на смрт због учешћа у тополској буни, али и помилован.
41. Чича Данило — Данило Стефановић, председник владе.
42. Адам Богосављевић (1844—1880), политичар и народни посланик; завршио филозофски факултет, па се вратио у село и обрађивао земљу; био под утицајем идеја Светозара Марковића, борио се против бирократског система и залагао се за интересе села и сељака; један од твораца радикалног покрета у Србији.
43. Милија — неидентификована личност, један од посланика из групе Адама Богосављевића.
44. Димитрије Катић (1845—1899), политичар, председник Српске народне скупштине 1891. године и један од првака Радикалне странке; није, са Ранком Тајсићем, хтео да потпише „од корица до корица“ пројект недемократског устава од 1888. године.
45. Конзервативци — присталице свега старог, они који су били против нових струјања у Србији тога доба.



46. Либерална странка основана је у Србији 1858. године. Вођ јој је био Јеврем Грујић, а касније: Јован Ристић.
47. „Старо ослобођење”, лист за науку и политику, излазио у Крагујевцу; 1875. године објављено 60 бројева, а 1876. године 83 броја; издавач и одговорни уредник био је Илија Тодорић; издавала га, после забране „Ослобођења”, група истомишљеника Светозара Марковића. Сарадници су били, између осталих, и: Пера Тодоровић, Адам Богосављевић и Јован Жујовић.
48. Стевча Михаиловић (1804—1888), политичар, вођ обреновићеваца на Светоандрејској скупштини 1858. године, вођ Либералне странке; председник владе 1875. и 1876—78, када су вођена оба рата са Турцима; дошао у сукоб са Ристићем и повукао се из политичког живота 1879.
49. Касаџија је највиши суд у Србији тога доба.
50. Реч је о босанско-херцеговачком устанку 1875. године.
51. Аврам — неидентификована личност.
52. Капетан Мишино здање — зграда Универзитета у Београду.
53. Јован Ристић (1831—1899), државник и политичар; вођ Српске либералне странке, историчар, министар иностраних послова кнежевине и краљевине Србије, председник владе, намесник малолетном краљу Александру Обреновићу; успешно окончао дуготрајне преговоре о опозивању турских гарнизона из српских градова; радио на доношењу устава 1869. године; успешно заступао Србију на Берлинском конгресу 1878. године. Писац историјских и дипломатских списа.
54. Јеврем Грујић (1826—1895), политичар и дипломат; правник, више пута министар, један од оснивача Либералне странке.
55. Јован Бошковић (1834—1892), филолог, професор Велике школе у Београду, секретар Ученог друштва, библиотекар Народне библиотеке, министар просвете; бринуо о чистоти језика и стила. Дела: „О српском језику” (I—II) 1887—88.
56. Љубомир Каљевић (1842—1907), новинар, политичар и државник; био министар и министар председник; један од оснивача Српске напредне странке. Издавао лист „Србија”, једини опозициони лист за владе кнеза Михаила. Дела: Мемоари.
57. Фрања Александар Зах (1807—1892), пореклом Чех, незванични представник пољске емиграције код српске владе у Београду; касније генерал српске војске, први управник артиљеријске школе у Београду, начелник Главног генералштаба од 1876. године и заступник министра војске.
58. Јеврем Марковић је брат Светозара Марковића.
59. Српско-турски ратови 1876—78. године.
60. Михаило Глигоријевић Черњајев (1828—1898), руски генерал и војсковођа; као добровољац учествовао у српско-турским ратовима 1876—78. године; командант Моравске, а затим Моравско-тимочке војске; после пораза код Ђуниса напустио Србију; касније постао члан Војног савета у Петрограду.
61. Ранко Алимпић (1820—1882), генерал српске војске, професор и управитељ Војне академије, окружни начелник, члан Државног савета; 1875. године формирао добровољачке чете на територији од Рашке до Дрине и био им командант. У ратовима од 1876—78. године командовао Дринским корпусом; као министар грађевина закључио железничку конвенцију.
62. Мисли се на генерала Заха.
63. Калиноље је било ватрено крштење српске војске у ратовима 1876—78.
64. Дучаловићи су село у Драгачеву, на падинама планине Овчара, од Пухова удаљено око шест километара.
65. Милутин Гарашанин (1843—1898), син Илије Гарашанина, политичар, академик, један од вођа Српске напредне странке; био посланик у Бечу, министар, председник владе и председник скупштине.
66. Галице и Бело Поље — места и шанчеви у Старом Влаху.
67. Дежева и Соколовица — шанчеви названи по истоименим местима у Старом Влаху.
68. Димитрије Матић (1821—1884), државник, правник и књижевник; био професор Београдског лицеја, министар просвете и правде и председник На-

родне скупштине Србије. Као министар установио учитељску школу; радио на модернизовању школских програма и наставе.

69. Потписивање конвенције за изграду прве железничке пруге у Србији (Београд—Ниш) изазвало је праву малу буру у Србији. О томе како је корумпирано српско владајуће друштво постоје бројни историјски списи.

70. Милан Пироћанац (1837—1897), државник, правник, писац; оснивач Напредњачке странке у Србији; министар и председник владе; за време његове владе Србија проглашена за краљевину и установљена стајаћа војска.

71. Радикална странка је основана 1881. године. У свом развоју имала две фазе: прву, до тимочке буне 1883. године, када је била ситнобуржоаска револуционарна партија са извесним елементима социјалистичког учења Светозара Марковића, а после тимочке буне све више се приближавала конзервативним реакционарним слојевима друштва.

72. „Самоуправа“ је орган Радикалне странке; излазила од 1881. до 1883. године када је забрањена. Први уредник био је Пера Тодоровић.

73. Никола Пашић (1845—1926), државник и политичар у Србији и касније — Југославији. Један од оснивача Радикалне странке; министар и председник владе, играо видну улогу у оснивању државе СХС (Југославије).

74. Раша Милошевић (1851—1939), политичар, један од првака Радикалне странке у Србији; после тимочке буне осуђен на смрт, али је помилован; министар привреде, директор Српског бродарског друштва и управник државних монопола. Издао своје успомене под називом „Тимочка буна“.

75. „Видело“ — орган Напредњачке странке у Србији од 1880—96.

76. Алекса Поповић, председник скупштине 1882. године у време проглашења Србије за краљевину.

77. Ради се о проглашењу Србије за краљевину 22. фебруара 1882. године.

#### ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Милан Ђ. Милићевић: „КНЕЖЕВИНА СРБИЈА”, Београд, 1876.
2. Пера Тодоровић: „ХАЈДУЧИЈА”, Мале новине, Београд, 1896—97.
3. Раша Милошевић: „ТИМОЧКА БУНА 1883.”, Београд, 1923.
4. Слободан Јовановић: „ВЛАДА МИЛАНА ОБРЕНОВИЋА”, I—III, Београд, 1934.
5. Станоје Станојевић: „ЕНЦИКЛОПЕДИЈА”, I—IV, Загреб, 1938.
6. Милисав Протић—Гучанин: „ДРАГАЧЕВО И ЊЕГОВИ СЛАВНИ СИНОВИ”, Ниш, 1940.
7. Драгоје Тодоровић: „ГОРАЧИЋКА БУНА 1893”, Чачак, 1965.
8. МАЛА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА ПРОСВЕТА, Београд, 1968.
9. ДНЕВНИК РАНКА ТАЈСИЋА (приредио: Драгоје Тодоровић), Чачак, 1970.
10. Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић: СРПСКИ МИТОЛОШКИ РЕЧНИК, Београд, 1970.
11. Казивања потомака Ранка Тајсића (Богосава Тајсића, пензионера из Пухова, и Милоша Тајсића, службеника из Пухова). ПОСЕВНУ ЗАХВАЛНОСТ ПРИРЕЂИВАЧ ДУГУЈЕ МИЛОШУ ТАЈСИЋУ ИЗ ПУХОВА КОЈИ МУ ЈЕ СТАВИО НА РАСПОЛАГАЊЕ ОРИГИНАЛАН РУКОПИС ЖИВОТОПИСА.

## ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

Уместо за датуме, Тајсић у Животопису догађаје везује за верске празнике. Ако употребљава бројке, узима датуме по старом календару.

Да би се лакше одредили поједини догађаји, дајемо датуме за неке верске празнике по реду како их Ранко употребљава, али и по новом календару:

БРАЧЕВИ (јесењи) — 14. новембар  
 ГОСПОЋИНЕ ПОКЛАДЕ — 12. август  
 ВАВЕДЕЊЕ — 4. децембар  
 БОГОЈАВЉЕЊЕ — 19. јануар  
 ИВАЊДАН — 7. јул  
 ПЕТРОВДАН — 12. јул  
 ЈОВАЊДАН (Усекованије) — 11. септембар  
 СВЕТИ АРХАНЂЕЛ — 21. новембар  
 МИРОНОСНИЦЕ — друга недеља после Ускрса  
 КРСТОВДАН — 27. септембар  
 ПРЕСВЕТА — 29. август  
 ЗАДУШНИЦЕ (зимске) — по правилу, крајем фебруара  
 МЕСНЕ ПОКЛАДЕ — друга половина фебруара, сутрадан по Задушницама  
 ВЕЛИКИ ЧЕТВРТАК — четвртак пред Ускрс  
 ВЕЛИКИ ПЕТАК — петак пред Ускрс  
 ЂУРЂИЦ — 16. новембар  
 МИТРОВДАН — 28. октобар  
 МЕСОЈЕЂЕ — дани од Божића до Месних поклада  
 ВЕЛИКИ ПОСТ — ускршњи пост (седам седмица пре Ускрса)  
 ЧИСТИ ПОНЕДЕЉАК — први дан ускршњег поста

## Р Е Ч Н И К

## МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

Поред турцизама, у свом рукопису Ранко Тајсић употребљава не мали број локализама. Исто тако, он, веома често, неправилно употребљава неке домаће и стране речи.

Да би читаоцима рукопис био разумљивији, објављујемо мали речник тих речи са најнеопходнијим тумачењима:

САНЋИМ — као, у значењу: к'о бајаги

ПОЉСКИ РАД — не само рад на ливади и у пољу, већ све врсте обраде земље

ПАМУКЛИЈА — овде: кошуља, дуга копуља

НАЗИМЕ — одрасло прасе, свиња млађа од годину дана

ЧАНТРА — ташна, кожна торба, овде вероватно: „јанџик”

ПАРА — стоти део динара; код Тајсића: новац уопште

С' ПАРИТИ — погрдан израз: „спањјати”, везати се за неку жену

МАЂА — маћеха, друга очева супруга

ГРАДИТИ ТУЖБУ — писати тужбу

ПОТРЕВИТИ — срести, чешће: изненадити се приликом сусрета

ЛИЦЕМ НА... — баш тога дана

МУРУЗ — кукуруз

ОКРИЉЕ — трећи део крсне славе

- МИР БОГ — не може бити боље, како је најбоље  
ПРОСТРАНО ЖИВЕТИ — живети расипнички, распусно  
ПОТЉЕ — после, иза тога  
ПРОШТАЦ — колац, део дрвене ограде око дворишта или окућнице  
ЗЕКЦИР — егзецир, војна вежба, војно вежбање, увежбавање  
ЖИТО — кукуруз (као и пшеница и овас)  
ОБИЈАТИ О ГЛАВУ — старати се о свему, водити бригу о нечему  
РАДНА ЗАДРУГА — кућна заједница, задруга  
МУСТРА — облик, форма нечега  
ПОЗАЈМИЦА — узајамно помагање у раду; ради се прво код једног човека, па после он враћа „позајмицу“  
БУШКАРАТИ — радити тајно против неког да му се нанесе штета  
БАШКА — посебно, усамљено, једино  
ИСТУРИТИ ИМАЊЕ — приликом деобе (поделе земље) одвојити део имања са одређеном наменом  
НЕОКОШТИЊА — са мало укућана, посебно без одраслих, способних за рад  
С КОНЦЕМ — на крају, при крају  
АСНА — корист, добит, ћар  
ЈАПИЈА — дрвена грађа за кућу или неку другу зграду, дрвена грађа за поједине објекте  
ПУШНИЦА — сушара за шљиве  
УЗЕТИ НА ОДГОВОР — оптужити, одговарати (по кривици) за нешто  
ОКА — стара мера за тежину, 1.250 грама  
МЕШИНА — козја кожа у којој се држала ракија и вино, затим кајмак и маслац  
ПОПЕК — поп, свештеник (погрдно, исмевачки)  
ПРИДИЋИ СЕ — мало се опоравити после болести  
ПИВО — слава, крсна слава, шире: састајање ради гозбе  
АБЕР — глас, чути нешто од некога  
ПИСКАДАР — писар, ћата (погрдно)  
ЕМСТВО — јемство, гаранција  
СОЈА — дирек, дрвени стуб (обрађен тесањем или проста облица)  
ШПАРАТИ — чувати, штедети, не трошити много  
РЕВЕНА — заједница, заједнички нешто радити, трошити или сносити одговорност  
НУРИЈА — парохија, подручје на коме једна црква (или манастир) обавља верске обреде  
ДРЕМЊА — древна, стара, овде: ноторна (пијаница)  
ПРАКТИК — пракса, вишегодишње искуство, способност да се нешто уради  
ОТЛЕН — одагле, са тога места

## LA VIE DE RANKO TAJSIĆ

Ranko Tajsic (1843—1903), né au village de Puhovo dans la région de Dragacevo, est un des personnages parmi les plus intéressants dans la vie politique de la Serbie durant la seconde moitié du XIX<sup>e</sup> siècle. Cet enfant paysan, qui n'a fait que trois classes de l'école primaire, est devenu un des députés à l'Assemblée Nationale (où il a siégé pendant 20 ans) dont l'opinion a été estimée et respectée.

Presqu'autodidacte, doué d'une intelligence supérieure et venant d'une région où la liberté a toujours été jalousement sauvegardée, ce paysan de Dragacevo a exercé une influence considérable sur ses contemporains en les incitant à la lutte sans merci contre la tyrannie des derniers Obrenovic. Ses opinions d'homme politique et de combattant pour les droits du peuple ont été inspirées par l'enseignement de Svetozar Markovic et par les attitudes de son camarade Adam Bogosavljevic.

Il a été élu député en 1874 pour la première fois.

En 1881 le parti radical a été formé en Serbie et Ranko Tajsic est parmi ses fondateurs. Son pays natal, Dragacevo, devient, précisément grâce à son activité, une région des radicaux. Au sein du parti l'influence de Tajsic a été décisive, d'ailleurs en 1882 il est élu vice-président par l'assemblée du partiradical.

A l'Assemblée Nationale il a été un des orateurs parmi les plus violents.

Arrêté, condamné et expulsé plusieurs fois par les Obrenovic, les rois Milan et Alexandre, il a vécu en émigré au Monténégro depuis 1898, pour rentrer en Serbie en 1901 l'esprit dérangé. Il est mort en 1903 dans son village natal et il y est enterré.

L'article consacré à l'autobiographie de Tajsic révèle également la situation politique à Dragacevo et en Serbie depuis 1856 jusqu'en 1882.

Le manuscrit, retrouvé chez ses descendants, est riche en données et détails de l'époque, peu connus, et il est précieux pour l'étude des faits économiques, politiques et sociologiques en Serbie après 1850. Dans un style de narrateur né, avec un langage populaire riche mais sélectif, Tajsic, parlant de sa vie, donne une idée juste de la Serbie des Obrenovic, où la lutte politique a été sans merci et où le knout policier avait sa place particulière. Cette Serbie-là avait sa galerie de personnages qui ont une place de choix dans l'Autobiographie, car — en prenant part à la vie politique — ils ont fait l'histoire.

Ranko Tajsic est un de ces personnages. De petit paysan gardant les moutons et trayant les vaches à sept ans il est devenu le grand tribun du peuple. Cette ascension est très bien illustrée par le manuscrit que nous publions. Et le manuscrit nous parle non seulement de l'auteur mais aussi de la Serbie de l'époque.

Radovan M. MARINKOVIĆ